

Junák – svaz skautů a skautek ČR

Vůdcovský lesní kurs Poutník 2006

Občanskoprávní odpovědnost vůdce oddílu, jeho zástupců a rádčů

(vůdcovská práce)

Ludvík Novotný

Mistrovice 177

561 64 Jablonné nad Orlicí

11. chlapecký oddíl Mistrovice

Středisko bratra Robina Letohrad

Mistrovice 2006

Prohlašuji, že jsem tuto vůdcovskou práci na téma „Občanskoprávní odpovědnost vůdce oddílu, jeho zástupců a rádců“ napsal sám a uvedl jsem všechny použité prameny.

Podpis:

1. Úvod

Ve své skautské praxi jsem se dosud s právní odpovědností jako negativní sankcí naštěstí nesetkal. Jsem si však vědom, že mnohokrát chybělo málo a pocítil jsem ji na vlastní kůži. A jsem si jistý, že stejně na tom je každý, kdo někdy měl delší dobu odpovědnost za děti jemu svěřené. Právě proto, že vím, jak tenký je ten pověstný vlásek, o který unikáme mnoha neštěstím a nepříjemnostem, jsem se rozhodl trochu blížeji zkoumat, co by následovalo, kdyby se ten vlásek přetrhl.

Ale protože se trestní odpovědností skautských vůdců zabývá edice Vůdcovská zkouška, rozhodl jsem se zaměřit svou pozornost pouze na druhou stranu mince zvané právní odpovědnost, totiž na odpovědnost v občanském právu, tj. na odpovědnost za škodu.

2. Právní odpovědnost

K pojmu právní odpovědnost se právní teorie nestaví zcela jednoznačně. Já se zde přidržím koncepcí, v níž je právní odpovědnost chápána jako sekundární právní povinnost, která vzniká subjektu, jenž porušil primární právní povinnost vyplývající pro něj ze zákona nebo z jiné právní skutečnosti. Tato sekundární, neboli jinak nazývaná též odpovědnostní povinnost, je v podstatě sankcí ukládanou rušiteli primární právní povinnosti, a znamená zatížení subjektu, jenž porušil právo, určitými nepříznivými právními následky. Sankční následek zatěžující rušitele práva je různého charakteru a projeví se v závislosti na povaze porušené primární povinnosti buď v majetkové sféře rušitele (což je v občanském právu pravidlem, neboť upravuje především majetkové vztahy), nebo v jeho sféře osobní (v trestním právu). Spočívá např. v povinnosti nahradit způsobenou škodu (§ 420 a násl. občanského zákoníku) nebo v zákazu činnosti (§ 27 písm. e) trestního zákoníku).¹

V soukromém právu odpovídá této odpovědnostní povinnosti (odpovědnosti za škodu) na druhé straně oprávnění subjektu, vůči němuž byla porušena primární právní povinnost, domáhat se splnění vzniklého závazku k náhradě škody. Aby tento závazek vůbec mohl vzniknout, musí být nejprve splněna podmínka existence protiprávního úkonu. Dalšími esenciálními podmínkami (které přicházejí v úvahu při činnosti skautského vůdce) je

¹ Fiala, Josef a kol. Občanské právo hmotné, Doplněk, Brno 2002, třetí opravené a doplněné vydání, s. 346

existence škody, příčinné souvislosti mezi protiprávním úkonem a škodou (tzv. kauzální nexus) a zpravidla i existence zavinění (stanoví-li to zákon).

3. Protiprávní úkon

Podstatou protiprávního úkonu je volní lidské chování. To může být jak aktivní, tj. konání (komisivní protiprávní úkon), tak i pasivní, tj. opomenutí (omisivní protiprávní úkon). Opomenutí je však protiprávním úkonem jen tehdy, jde-li o opomenutí takového jednání, k němuž byl jednajícím povinen. Povinnost jednat může vyplývat např. ze zákona či ze smlouvy a příkladem omisivního jednání je opomenutí povinného dohledu (§ 422 občanského zákoníku).²

Protiprávnost je kategorií objektivní, nezávisající na vůli, vědomí a vlastnostech jednajícího subjektu. Naproti tomu zavinění je subjektivní povahy, protože vyjadřuje vnitřní psychický vztah vědomí a vůle subjektu k jeho vlastnímu protiprávnímu jednání a výsledku tohoto jednání.

Za protiprávní lze označit každý úkon, který je v rozporu s právním řádem nebo se závazkem, nehledě na to, zda existuje zavinění a zda jeho původce je způsobilý být za takový úkon právně odpovědný. Je však pět okolností, které vylučují protiprávnost. Jsou jimi výkon práva nebo plnění povinnosti, svépomoc, jednání v krajní nouzi, jednání v nutné obraně a svolení poškozeného. I tyto výluky z protiprávnosti musí splňovat určité podmínky, ale jimi se v této práci zabývat nebudu.

Definice zavinění není se v občanském zákoníku nenachází, proto se užije jeho vymezení v § 4 a 5 trestního zákoníku. Zavinění může být ve formě úmyslu přímého, kdy škůdce věděl, že škodu způsobí, a chtěl ji způsobit, nebo úmyslu nepřímého (eventuálního), kdy škůdce věděl, že škodu může způsobit, a pro případ, že nastane, byl s tím srozuměn. Zavinění však může být též ve formě nedbalosti vědomé, kdy škůdce věděl, že škodu může způsobit, nechtěl ji způsobit, a bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že ji nezpůsobí (neodpovědný vůdce), nebo nedbalosti nevědomé, kdy škůdce nechtěl škodu způsobit, ani nevěděl, že ji může způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl (nevzdělaný vůdce). Došlo-li protiprávním úkonem ke škodě a mezi protiprávním úkonem a škodou byl kauzální nexus, zavinění škůdce se předpokládá a je na škůdci, zda prokáže, že škodu nezavinil (tzv. vyvinění, exkulpace).

² Fiala, Josef a kol. Občanské právo hmotné, Doplněk, Brno 2002, třetí opravené a doplněné vydání, s. 350

3. Škoda a příčinná souvislost

Za skutečnou škodu se považuje majetková újma vyjádřitelná penězi, která spočívá ve zmenšení, ve snížení či v jiném znehodnocení již existujícího majetku poškozeného, jakož i ve vynaložení nákladů na odstranění tohoto znehodnocení.³

Aby škoda pokud možno nevznikla, ukládá občanský zákoník každému povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a na životním prostředí (§ 415 občanského zákoníku). Zvláštní prevenční povinnost ukládá občanský zákoník tomu, kdo je vznikem škody ohrožen, tedy ohroženému, když v § 417 odst. 1 stanovuje, že komu škoda hrozí, je povinen k jejímu odvrácení zakročit způsobem přiměřeným okolnostem ohrožení. V případě vážného ohrožení lze dokonce požádat o pomoc soud (§ 417 odst. 2 ibidem). Kdo odvracel hrozící škodu, má právo na náhradu účelně vynaložených nákladů a na náhradu škody, kterou přitom utrpěl, i proti tomu, v jehož zájmu jednal, a to nejvýše v rozsahu odpovídajícím škodě, která byla odvrácena (§ 419 ibidem).

Příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním a vznikem škody musí být bezpečně prokázána. Nezáleží zde na vědomí a vůli jednatelova subjektu, jde se o objektivní kauzální vztah, u nějž (stejně jako u ostatních předpokladů objektivní povahy) důkazní břemeno nese žalobce.

4. Deliktní způsobilost

Aby vůdce oddílu či kdokoli jiný mohl nést odpovědnost za škodu, musí mít deliktní způsobilost, neboli způsobilost k zavinění. To znamená, že musí být po psychické stránce schopen posoudit své jednání a jeho následky a ovládnout je. K tomu je zapotřebí mít jednak rozumovou schopnost vyvinutou natolik, aby byl schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání a zhodnotit jeho důsledky, a jednak volní schopnost, aby se mohl rozhodnout pro určité jednání nebo od něj upustit.

Obecně má deliktní způsobilost každá právnická a každá zletilá duševně zdravá fyzická osoba. Za škodu však lze být odpovědný i částečně, např. uvede-li se někdo vlastní vinou do takového stavu, že není schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, je povinen nahradit škodu v tomto stavu způsobenou; společně a nerozdílně s ním odpovídají ti, kteří jej do tohoto stavu úmyslně přivedli (§ 423 občanského zákoníku).

³ Nález Ústavního soudu č. 53/2002 Sb.r.us, ze dne 30.4.2002

O podobném, a pro skautského vůdce klíčovém, případě pojednává předchozí paragraf:

„§ 422

(1) Nezletilý nebo ten, kdo je stížen duševní poruchou, odpovídá za škodu jím způsobenou, je-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky; společně a nerozdílně s ním odpovídá, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Není-li ten, kdo způsobí škodu, pro nezletilost nebo pro duševní poruchu schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, odpovídá za škodu ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled.

(2) Kdo je povinen vykonávat dohled, zproští se odpovědnosti, jestliže prokáže, že náležitý dohled nezanedbal.

(3) Vykonává-li dohled organizace, její pracovníci dohledem pověřeni sami za škodu takto vzniklou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovních předpisů není tím dotčena.“

Odpovědnost subjektů povinných dohledem je založena na principu předpokládaného zavinění. Kdo je povinen vykonávat dohled, zproští se odpovědnosti jen tehdy, prokáže-li, že povinný dohled nezanedbal. Osoby povinné dohledem odpovídají buď výlučně, tj. tehdy, není-li u osoby podrobené dohledu dána v konkrétním případě deliktní způsobilost, nebo společně a nerozdílně s nimi. Je také možné, aby osoba podrobená dohledu odpovídala sama, pokud je u ní dána v konkrétním případě deliktní způsobilost, a osoba povinná dohledem se odpovědnosti zproští.⁴

Subjektem, který vykonává dohled může být osoba fyzická (nejčastěji to jsou rodiče) nebo právnická (např. škola, Junák – svaz skautů a skautek ČR). Vykonává-li dohled právnická osoba a vznikne škoda, může se poškozený domáhat její náhrady pouze u dané právnické osoby, nikoli u fyzické osoby, jejímž prostřednictvím právnická osoba dohled vykonávala. Obvykle pak právnická osoba žádá po oné fyzické osobě náhradu škody, která jí vznikla, když musela poškozenému nahradit vzniklou škodu.

Nad nezletilými jsou povinni vykonávat dohled jejich zákonní zástupci, což jsou obvykle rodiče. Na určitou dobu však přenášejí povinnost dohledu na osoby, jimž dítě dočasně svěří do péče. V podstatě se tak děje každý den – když je dítě ve škole, u příbuzných, v zájmovém kroužku, na skautské akci.

⁴ Fiala, Josef a kol. Občanské právo hmotné, Doplněk, Brno 2002, třetí opravené a doplněné vydání, s. 371

5. Judikatura

Velký význam má bližší vymezení pojmu „náležitý dohled“ soudní praxí. Ta vychází z toho, že náležitým dohledem není možno rozumět pedantské hlídání na každém kroku, kdy nelze od dotyčné osoby ani na chvíli odvrátit pozornost. Takový dohled vykonávaný stále, nepřetržitě a bezprostředně je nesmírně zatěžující a fakticky nemožný.⁵

Soudní judikatura, s ohledem na možnost vyvinutí se, konstatuje, že dohled je třeba provádět s ohledem na svěřenou osobu, tj. přizpůsobit věku, povahovým vlastnostem a celkovému chování, resp. povaze duševní poruchy a jejího vlivu na chování svěřené osoby.⁶

Použité prameny

Fiala, Josef a kol. Občanské právo hmotné, Doplněk, Brno 2002, třetí opravené a doplněné vydání

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (zdroj: ASPI, stav k 29. 9. 2006)

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (zdroj: ASPI, stav k 29. 9. 2006)

Nález Ústavního soudu č. 53/2002 Sb.r.us, ze dne 30.4.2002, sp. zn. Pl. ÚS 18/01 (zdroj: LexGalaxy, stav k 28. 7. 2006)

Hradečný, Přemysl Odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání, MU v Brně, 2006

⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 1968, sp. zn. 3 Cz 57/68

⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 1968, sp. zn. 3 Cz 57/68 a rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2003, sp. zn. 25 Cdo 214/2002

